

ASTMA (NAFAS YO‘LLARI TORAYISHI)**Meliqulov Javlonbek***Alfraganus universiteti Tibbiyot fakulteti**Stomatologiya yo‘nalishi talabasi*

Annotatsiya: *Bronxial astma – bu surunkali yallig‘lanishli nafas yo‘llari kasalligi bo‘lib, u bronxlar devorining shishishi, mushaklarining qisqarishi va shilliq ajralishining ortishi natijasida nafas yo‘llarining torayishi bilan xarakterlanadi. Ushbu holat nafas olishda qiynalish, “xirrillash”, yo‘tal, ko‘krakda siqilish kabi alomatlar bilan kechadi. Kasallik turli omillar – allergenlar, jismoniy harakat, sovuq havo, infeksiyalar ta’sirida kuchayishi mumkin. Astmani to‘g‘ri tashxislash, kuchayish oldini olish va individual davo rejimini tanlash orqali bemorning hayot sifati sezilarli yaxshilanadi.*

Kalit so‘zlar: *bronxial astma, nafas yo‘llari torayishi, allergiya, yallig‘lanish, spazm, davo, profilaktika*

Bronxial astma – bu nafas yo‘llarining surunkali yallig‘lanishli kasalligi bo‘lib, u bronxial torayish va nafas olish funksiyasining buzilishi bilan namoyon bo‘ladi. Dunyoda millionlab insonlar ushbu kasallikdan aziyat chekmoqda, u nafaqat sog‘liq uchun, balki iqtisodiy jihatdan ham katta yuk bo‘lib, ish qobiliyatining pasayishiga va hayot sifatining yomonlashuviga olib keladi. Bronxial astma organizmning turli tirnash xususiyati beruvchi omillarga nisbatan ortiqcha sezuvchanligi natijasida rivojlanadi. Bu holat doimiy kuzatuv va tizimli davolashni talab qiladi.

Astma, ayniqsa bolalik va o‘smirlik davrida boshlanadigan holatlarda, sog‘lom hayot tarziga va davolovchi choralarni qat’iy bajarishga qaramasdan uzoq davom etishi mumkin. Kasallik ko‘p hollarda irsiy moyillik, allergik reaksiyalar va tashqi muhit omillari bilan bog‘liq. Shu sababli, astmaning kelib chiqish mexanizmlarini chuqur o‘rganish va samarali davolash-usullarini ishlab chiqish zamonaviy tibbiyot oldidagi dolzarb muammolardan biridir.

Astma — bu nafas yo‘llarining surunkali yallig‘lanish kasalligi bo‘lib, bronxlarning torayishi, nafas olishda qiyinchilik, hansirash, quruq yo‘tal va ko‘krakda siqilish kabi alomatlar bilan kechadi. Kasallik ko‘pincha bosqichli tarzda rivojlanadi va kuchayish (remissiya) hamda tinch davrlar bilan almashib turadi. Astma turli yoshdagi odamlarda, ayniqsa bolalarda keng tarqalgan bo‘lib, kasallik hayot sifatini keskin pasaytiradi.

Astma rivojlanishining asosiy sababi — bronxial daraxtning allergenlar va boshqa tirnash xususiyati beruvchi omillarga sezuvchanligining oshishidir. Bu sezuvchanlik

bronxlarda surunkali yallig'lanishga olib keladi, natijada bronx mushaklari qisqaradi, shilliq qavat qalinlashadi va ko'p miqdorda balg'am ajraladi. Ushbu holatlar bronxlarning torayishiga va havo oqimining cheklanishiga sabab bo'ladi. Eng ko'p uchraydigan timash omillarga chang, hayvon junlari, gulchang, mog'or, sovuq havo, tutun, ayrim dorilar va jismoniy mashqlar kiradi.

Bronxial astmaning klinik belgilari odatda tunda yoki ertalab kuchayadi. Bemorlar nafas olishda qiynalish, "xirillagan" nafas, bo'g'ilish hissi, quruq va takrorlanuvchi yo'tal, ko'krakda og'irlikdan shikoyat qilishadi. Astma xurujlari to'satdan boshlanishi va o'z-o'zidan yoki dori vositalari bilan to'xtashi mumkin. Og'ir hollarda esa bemorning hayoti xavf ostida qolishi mumkin.

Astmaning tashxisi klinik belgilar asosida qo'yiladi, ammo aniq tasdiqlash uchun spirometriya, bronxial provokatsiya testi, PEFr (cho'qqi ekspirator oqim tezligi), allergik testlar va qon tahlillari qo'llaniladi. Spirometriya bronxial torayish darajasini aniqlash imkonini beradi va davo samaradorligini baholashda muhim ahamiyatga ega.

Davolashda asosiy maqsad — kasallik xurujlarini nazorat qilish, uning kuchayishini oldini olish va bemorning hayot sifatini yaxshilashdan iborat. Astma davosida ikkita asosiy dorilar guruhi mavjud: simptomatik (tez ta'sir qiluvchi) dorilar va asosiy (doimiy foydalaniladigan) davo vositalari. Simptomatik vositalarga qisqa ta'sirli β_2 -agonistlar (masalan, salbutamol) kiradi, ular bronxlarni tezda kengaytiradi va xurujni to'xtatadi. Asosiy davo vositalariga esa glukokortikoid inhalatorlar, uzoq ta'sirli β_2 -agonistlar, leykotrien antagonistlari va boshqa yallig'lanishga qarshi vositalar kiradi.

Inhalatsion terapiya astma davosining eng muhim usullaridan biridir, chunki dori vositalari bevosita nafas yo'llariga ta'sir qiladi va tizimli yon ta'sirlar kam bo'ladi. Shu bilan birga, bemorga inhalatordan to'g'ri foydalanishni o'rgatish muhimdir. Og'ir hollarda va allergik shakllarda immunoterapiya, biologik preparatlar (masalan, omalizumab) ham qo'llaniladi.

Astma kuchayishining oldini olishda provokatsiya qiluvchi omillardan saqlanish, sog'lom turmush tarzini yuritish, yallig'lanishli kasalliklarni vaqtida davolash, ichki makon gigiyenasiga rioya qilish va sog'lom ovqatlanish muhim ahamiyatga ega. Bolalarda astma ko'pincha allergik rinit, atopik dermatit bilan birga kechadi, shuning uchun kompleks yondashuv talab etiladi.

Astma og'ir asoratlarga olib kelishi mumkin, xususan, surunkali nafas yetishmovchiligi, o'pka emfizemasi va yurak-o'pka yetishmovchiligi holatlari kuzatiladi. Davo choralari bilan to'liq nazorat ostiga olingan holatlarda bemorlar odatiy hayot faoliyatini davom ettirishlari mumkin. Shuningdek, astma ijtimoiy ahamiyatga ega

kasallik hisoblanadi. U kasbiy mehnatga layoqatlilikni pasaytiradi, tibbiy xizmatga bo'lgan ehtiyojni oshiradi va iqtisodiy xarajatlarni ko'paytiradi. Shu sababli astmani erta tashxislash, doimiy monitoring va to'g'ri davolash usullarini keng joriy etish muhimdir.

Bronxial astma – bu surunkali, qaytalanuvchi va davolashni talab qiluvchi nafas yo'llari kasalligi bo'lib, butun dunyo bo'ylab millionlab odamlarning hayot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Kasallik bronxlarning yallig'lanishi, mushaklarning spazmi va shilliq ajralishining ortishi bilan kechib, nafas olishni qiyinlashtiradi. Astmani samarali davolash uchun uning rivojlanish mexanizmlari, turli klinik shakllari va individual alomatlarini to'g'ri aniqlash muhimdir.

Zamonaviy davo usullari, xususan inhalatsion terapiya, yallig'lanishga qarshi preparatlar va allergenlardan himoyalaniş orqali bemor holatini nazorat ostiga olish mumkin. Kasallikni erta aniqlash, davo rejasiga qat'iy rioya qilish, profilaktika choralari amal qilish orqali astma bilan yashayotgan insonlar to'laqonli hayot kechira oladi. Shu bois, bronxial astma bo'yicha aholining xabardorligini oshirish, muntazam diagnostika va individual davo yondashuvlarini joriy etish zamonaviy sog'liqni saqlash tizimi oldidagi muhim vazifalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi sog'liqni saqlash vazirligi. "Bronxial astma va boshqa allergik kasalliklar" — Toshkent, 2022.
2. GINA (Global Initiative for Asthma). Global Strategy for Asthma Management and Prevention. 2024 Update.
3. Karimov A.S., Yusupova M.S. "Ichki kasalliklar propedevtikasi." – Toshkent, 2021.
4. Harrison's Principles of Internal Medicine. 21st Edition. – McGraw-Hill, 2022.
5. Kasalliklar tasnifi va standart davolash protokollari. Tibbiyot nashriyoti, Toshkent, 2023.